

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІЗМАЇЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ НАУК
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ І ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ**

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ
(назва навчальної дисципліни)

освітній ступінь бакалавр
(назва освітнього ступеня)

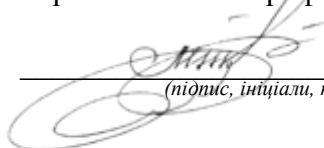
галузь знань 08 Право
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 081 Право
(код і назва спеціальності)

тип дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / вибіркова / факультативна)

ПОГОДЖЕНО:

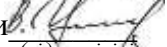
Гарант освітньо-професійної програми

_____ А.С. Метіль
(підпис, ініціали, прізвище)

РЕКОМЕНДОВАНО:

кафедрою української і всесвітньої історії та культури

протокол № _16_ від 26.06.2020 р.

Завідувач кафедри
_____ В.Г. Церковна
(підпис, ініціали, прізвище)

ПОГОДЖЕНО:

Голова ради з якості вищої освіти факультету української філології та соціальних наук

_____ Н.О. Гончарова
(підпис, ініціали, прізвище)

Розробники програми:

Іскров Костянтин Михайлович, кандидат юридичних наук, викладач кафедри української і всесвітньої історії та культури

Рецензенти програми:

Кічук Ярослав Валерійович, доктор педагогічних наук, професор кафедри української і всесвітньої історії та культури;

1. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна	Заочна
Кількість кредитів:5	Лекції:	
Модуль:1	36	8
Загальна кількість годин:150	Практичні заняття:	
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом:1	-	-
Семестр: 2	Лабораторні заняття:	
	-	-
Тижневе навантаження (год.):	Семінарські заняття:	
	36	6
- аудиторне: 4	Консультації:	
- самостійна робота: 8	2	-
Форма підсумкового контролю: екзамен	Індивідуальні заняття:	
Мова навчання: українська	-	-
	Самостійна робота:	
	76	136

2. МЕТА ДИСЦИПЛІНИ

Ця навчальна дисципліна є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують професійний рівень юриста в системі юридичної освіти.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є найважливіші суспільні відносини у всіх сферах суспільного і державного ладу, сукупність політико-правових суспільних відносин, пов'язаних з взаємовідносинами держави і особи в Україні, народним волевиявленням, організацією та здійсненням державної влади і місцевого самоврядування тощо.

Мета дисципліни «Конституційне право України» – вивчення конституційно-правових явищ, інститутів і норм вітчизняного конституційного права, процесів, пов'язаних з їхнім становленням, розвитком та функціонуванням. Вивчивши навчальну дисципліну, студенти знатимуть зміст основних інститутів конституційного права України, вмітимуть їх аналізувати в історичному та порівняльному плані, отримають всебічну картину конституційного ладу нашої країни і водночас будуть розуміти нормативні положення, які мають вихідне значення для всіх інших галузей права.

Передумови для вивчення дисципліни: Теорія держави і права, Історія держави і права, Юридична деонтологія та ОНД

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу передбачає системний та ґрунтовний зв'язок із курсами - «Право Європейського союзу», «Трудове право», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Цивільне право», «Цивільний процес».

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Для обов'язкових навчальних дисциплін

Програма нормативної навчальної дисципліни «Конституційне право України» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності «Право».

**Інформація про компетентності та відповідні їм програмні
результати навчання за дисципліною**

Шифр компетентності	Компетентності	Шифр програмних результатів	Програмні результати навчання
	Загальні компетентності (ЗК)		
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	ПРН 2	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН 9	Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ПРН 4	Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізу відомої проблеми.
ЗК 7	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ПРН 12	Донести до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло.
ЗК 9	Здатність працювати в команді.	ПРН 18	Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи
ЗК 10	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).	ПРН 13	Пояснювати характер певних подій та процесів з розумінням професійного та суспільного контексту.
ЗК 11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	ПРН 2	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.
ЗК 12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.	ПРН 1	Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.
ЗК 14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.	ПРН 20	
	Спеціальні компетентності (СК) (фахові)		
СК 1	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права,	ПРН 18	Виявляти знання і розуміння основних сучасних правових

	знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.		доктрин, цінностей та принципів функціонування національної правової системи
СК 2	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.	ПРН 5	Давати короткий висновок щодо окремих фактичних обставин (даних) з достатньою обґрунтованістю.
СК 3	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.	ПРН 2	Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми і демонструвати власне бачення шляхів її розв'язання.
СК 7	Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів, щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.	ПРН 19	Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.
СК 8	Знання і розуміння особливостей реалізації та застосування норм матеріального і процесуального права.	ПРН 11	Володіти базовими навичками риторики.
СК 9	Знання і розуміння основ правового регулювання обігу публічних грошових коштів.	ПРН 19	Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних правових інститутів і норм фундаментальних галузей права.
СК 10	Знання і розуміння соціальної природи трудових відносин та їх правового регулювання.	ПРН 15	Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.	ПРН 9	Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.	ПРН 22	Належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.
СК 13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.	ПРН 21	Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки.

СК 14	Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.	ПРН 10	Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.
СК 17	Знання і розуміння соціальної ролі підлітків у суспільстві та основ законодавства з прав дитини.	ПРН 24	Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Матриця відповідності компетентностей результатам навчання за дисципліною

Шифр компетентності	Результати навчання			
	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність та відповідальність
ЗК 1	ПРН 2	ПРН 2	ПРН 2	
ЗК 2		ПРН 9		ПРН 9
ЗК 3		ПРН 4	ПРН 4	ПРН 4
ЗК 7	ПРН 12	ПРН 12		ПРН 12
ЗК 9		ПРН 18	ПРН 18	ПРН 18
ЗК 10			ПРН 13	ПРН 13
ЗК 11			ПРН 2	ПРН 2
ЗК 12	ПРН 1		ПРН 1	ПРН 1
ЗК 14	ПРН 20		ПРН 20	
СК 1	ПРН 18		ПРН 18	
СК 2	ПРН 5			ПРН 5
СК 3	ПРН 2	ПРН 2		ПРН 2
СК 7	ПРН 19	ПРН 19	ПРН 19	ПРН 19
СК 8	ПРН 11	ПРН 11	ПРН 11	ПРН 11
СК 9	ПРН 19		ПРН 19	
СК 10	ПРН 15		ПРН 15	ПРН 15
СК 11	ПРН 9	ПРН 9	ПРН 9	
СК 12		ПРН 22	ПРН 22	
СК 13	ПРН 21	ПРН 21	ПРН 21	ПРН 21
СК 14	ПРН 10	ПРН 10	ПРН 10	
СК 17	ПРН 24	ПРН 24	ПРН 24	

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п	Назви модулів / тем	Кількість годин (денна форма навчання)							Кількість годин (заочна форма навчання)						
		Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота	Аудиторні	Лекції	Семінарські (практичні)	Лабораторні	Консультації	Індивідуальні заняття	Самостійна робота
1.	Конституційне право – провідна галузь	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	10

	національного права.														
2.	Конституція України та її розвиток.	4	2	2	-	-	-	4	1	1	-	-	-	-	7
3.	Конституційний лад і його закріплення в конституції України.	4	2	2	-	-	-	4	1	-	1	-	-	-	8
4.	Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України.	4	2	2	-	-	-	4	1	1	-	-	-	-	
5.	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні	4	2	2	-	-	-	4	2	1	1	-	-	-	8
6.	Народне волевиявлення.	4	2	2	-	-	-	4	1	-	1	-	-	-	7
7.	Конституційна система органів державної влади	4	2	2	-	-	-	4	1	1	-	-	-	-	8
8.	Конституційно-правовий статус Верховної Ради в Україні	4	2	2	-	-	-	4	2	1	1	-	-	-	7
9.	Президент України	4	2	2	-	-	-	4	1	-	1	-	-	-	7
10.	Кабінет міністрів України.	4	2	2	-	-	-	4	1	1	-	-	-	-	8
11.	Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний суд України. Прокуратура України	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
12.	Територіальний устрій України	2	2	2	-	-	-	4	1	-	1	-	-	-	7
13.	Конституційні засади місцевого самоврядування	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	7
14.	Інші органи виконавчої влади	4	2	2	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	8
15.	Правове становище іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус біженців.	4	2	2	-	-	-	4	1	1	-	-	-	-	7
16.	Конституційно-правовий статус органів влади Автономної	4	2	2	-	-		4	-	-	-	-	-	-	8

	Республіки Крим.														
17.	Основи конституційно-правового положення органів системи МВС 4України.	4	2	2	-	-		4	1	1	-	-	-	-	7
18.	Конституційно правова відповідальність.	4	2	2	-	-		2	-	-	-	-	-	-	8
	Проведення консультацій	2	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	МКР	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-
Разом: 150		74	36	36	-	2	-	74	14	8	6	-	-	-	136

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

5.1. Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Конституційне право – провідна галузь національного права.

Поняття і предмет галузі конституційного права. Співвідношення термінів “конституційне право” і “державне право”. Місце та роль конституційного права в системі права України.

Система галузі конституційного права. Поняття та види конституційно-правових інститутів. Конституційно-правові норми: поняття, ознаки, види та структура. Специфіка конституційно-правових норм.

Джерела галузі конституційного права України. Види джерел та їх юридична природа. Місце Конституції України та конституційних законів у системі джерел галузі конституційного права.

Поняття та види конституційно-правових відносин. Суб’єкти та об’єкти конституційно-правових відносин. Юридичні факти в конституційному праві.

Відповідальність в конституційному праві. Суб’єкти та підстави конституційно-правової відповідальності. Конституційно-правова відповідальність посадових осіб та органів публічної влади.

Поняття, предмет та система науки конституційного права. Конституційне право як навчальна дисципліна.

Тема 2. Конституція України та її розвиток.

Визначення конституції та її сутність. Юридична та фактична конституція. Формальна та матеріальна конституція. Конституціоналізм, теоретичне обґрунтування необхідності функціонування конституції, предмет та функції конституції. Види конституцій.

Порядок прийняття та внесення змін до Конституції України. Установчий характер конституційних положень. Місце конституції в системі національного законодавства.

Історія конституційного розвитку України. Перша конституція Української незалежної держави – Конституція УНР від 29 квітня 1918 р. Конституції України радянського періоду. Основні етапи та напрямки новітньої конституційної реформи в Україні. Особливості прийняття Конституції України 1996 р.

Основні риси та особливості Конституції України 1996 р. Структура Основного Закону нашої держави. Юридичні властивості Конституції України. Правова охорона Конституції України.

Значення Конституції України для розвитку української державності.

Тема 3. Конституційний лад і його закріплення в конституції України.

Поняття конституційного ладу та його співвідношення з державним ладом. Ознаки і принципи конституційного ладу України. Закріплення конституційного ладу в Конституції України. Риса України як конституційної держави. Поняття державного ладу України та характеристика його принципів.

Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу України. Механізм української держави і її основні функції. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок української держави.

Народ – носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні. Конституційне закріплення принципу народного суверенітету. Співвідношення народного, національного і державного суверенітету. Форми здійснення народовладдя в Україні.

Конституційне закріплення форми української держави. Україна – унітарна республіка. Основні риси республіканської форми правління. Види республік. Особливості республіканської форми правління в Україні. Характеристика державно-політичного режиму в Україні.

Конституційні принципи культурної та мовної політики Української держави. Статус української мови як державної мови. Гарантування Конституцією України вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України.

Поняття і сутність суспільного ладу. Основні принципи суспільного ладу. Система суспільного ладу.

Тема 4. Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України.

Правовий статус людини і громадянина як інститут конституційного права. Поняття і види основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні. Механізм реалізації і гарантії прав та свобод людини і громадянина. Співвідношення міжнародно-правового і національного регулювання прав і свобод людини та забезпечення міжнародних стандартів прав і свобод людини в Україні.

Поняття громадянства і належність до громадянства України. Принципи громадянства України. Набуття громадянства України. Припинення громадянства України. Органи, які вирішують питання, пов'язані з громадянством України.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні. Поняття “іноземець” та види іноземців. Правова регламентація режиму іноземців в Україні. Права, свободи і обов'язки іноземців. Депортація іноземців. Екстрадиція іноземців іноземній державі. Біженці.

Тема 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні

Конституційні права і свободи людини і громадянина. Права і свободи людини і громадянина, їх співвідношення. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина. Права людини і права громадянина. Покоління прав людини. Соціально-економічні і соціально-культурні права. Особисті права і свободи. Політичні права і свободи.

Конституційні обов'язки громадян України та людини: поняття та співвідношення. Конституційний обов'язок громадян України щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів. Обов'язок не заподіювати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодування завданих збитків. Обов'язок сплачувати податки і збори в порядку й розмірах, встановлених законом. Обов'язок неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права й свободи, честь і гідність інших людей.

Тема 6. Народне волевиявлення.

Поняття виборів та їх соціальна функція. Види виборів. Виборче право і виборча система. Особливість виборчої системи України.

Принципи виборчого права і їх закріплення в Конституції України. Принципи вільних виборів. Загальне, рівне і пряме виборче право. Таємне голосування. Поняття виборчого процесу. Правова регламентація стадій виборчого процесу. Призначення виборів, утворення виборчих органів і виборчих округів. Виборчі дільниці. Порядок висування та реєстрація кандидатів. Агітаційна компанія. Права кандидатів і гарантії діяльності. Порядок проведення голосування, підрахунок голосів і встановлення результатів голосування. Повторне голосування і повторні вибори.

Поняття і соціальна функція референдумів. Види референдумів. Призначення та порядок проведення референдумів. Предмет всеукраїнського референдуму. Правова регламентація питань організації референдумів та визначення їх результатів. Правові наслідки референдуму. Зміна та відміна рішень, прийнятих референдумом.

Відповідальність за порушення виборчих прав громадян.

Тема 7. Конституційна система органів державної влади

Конституційно-правове регулювання питань організації і діяльності органів державної влади. Поняття, ознаки та конституційна система органів державної влади в Україні. Види органів державної влади.

Конституційний статус органів законодавчої, виконавчої і судової влади. Конституційний статус Президента України та прокуратури в системі органів державної влади.

Принципи організації і діяльності органів державної влади, їх конституційне закріплення.

Тема 8. Конституційно-правовий статус Верховної Ради в Україні

Загальна теорія і стан парламентаризму в Україні.

Місце та роль Верховної Ради України в механізмі державної влади. Верховна Рада – єдиний орган законодавчої влади в Україні, парламент України. Парламент та його ознаки. Види парламентів. Функції Верховної Ради України.

Чисельний склад та структура Верховної Ради України. Строк повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

Поняття статусу народного депутата України. Вільний депутатський мандат, несумісність депутатського мандата з іншими видами діяльності. Термін повноважень народного депутата України. Дострокове припинення повноважень народного депутата України. Форми діяльності народного депутата України. Права і обов'язки народного депутата України. Право депутатів на запит. Гарантії діяльності народного депутата України та механізм їх реалізації.

Компетенція Верховної Ради України: поняття, конституційне закріплення. Законодавча компетенція. Питання, що визначаються та встановлюються виключно законами України. Бюджетна, установча та контрольна компетенція Верховної Ради

України. Контрольні повноваження Верховної Ради України відносно Президента України та органів виконавчої влади.

Організація роботи Верховної Ради України. Органи та посадові особи Верховної Ради України. Порядок обрання та повноваження Голови Верховної Ради України, першого заступника і заступника Голови Верховної Ради України. Комітети Верховної Ради України: порядок формування, перелік, повноваження. Тимчасові спеціальні, тимчасові слідчі комісії та спеціальна тимчасова слідча комісія Верховної Ради України. Депутатські групи та фракції у Верховній Раді України.

Порядок роботи Верховної Ради України. Чергові та позачергові сесії Верховної Ради України. Порядок скликання та проведення сесій Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України. Голосування у Верховній Раді України.

Законодавчий процес та інші парламентські процедури. Стадії законодавчого процесу. Поняття законодавчої ініціативи. Суб'єкти права законодавчої ініціативи в Верховній Раді України. Попереднє обговорення законопроектів у комітетах Верховної Ради України. Порядок обговорення законопроекту на пленарних засіданнях Верховної Ради України в ході трьох читань. Прийняття законів. Промульгація законів Президентом України. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради України. Особливості проходження в Верховній Раді України конституційних законів.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: порядок призначення, повноваження, акти реагування. Правовий статус Рахункової палати.

Тема 9. Президент України

Поняття глави держави, юридичні форми глави держави. Місце та роль Президента України в механізмі державної влади. Функції Президента України. Порядок обрання Президента України. Законодавство про вибори Президента України.

Термін повноважень Президента України. Конституційні підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Відставка Президента України. Неможливість виконання Президентом України своїх обов'язків за станом здоров'я. Усунення Президента України з поста в порядку імпічменту Верховною Радою України. Виконання обов'язків Президента України у разі дострокового припинення повноважень Президента України.

Компетенція Президента України. Конституційні засади взаємовідносин Президента України і Верховної Ради України та його повноваження у сфері законодавчої влади. Конституційні засади взаємовідносин Президента України з органами виконавчої влади. Повноваження Президента України у сфері зовнішніх відносин, оборони та національної безпеки.

Акти Президента України. Адміністрація Президента України.

Тема 10. Кабінет міністрів України.

Поняття та зміст виконавчої влади. Місце та роль Кабінету Міністрів України у механізмі державної влади. Поняття уряду держави та його функції.

Склад Кабінету Міністрів України. Порядок формування Кабінету Міністрів. Конституційний порядок призначення на посаду Прем'єр-міністра України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Основні форми роботи Кабінету Міністрів України. Постанови і розпорядження Кабінету Міністрів України. Відповідальність Кабінету Міністрів України. Відставка Прем'єр-міністра України та інших членів Кабінету Міністрів України.

Тема 11. Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний суд України. Прокуратура України

Суди – виключні органи правосуддя в Україні. Система судів загальної юрисдикції. Верховний Суд України. Загальне поняття й основні напрямки діяльності. Структура і склад Верховного Суду України. Спеціалізовані та апеляційні суди в Україні. Вищий адміністративний суд України.

Функції і повноваження судів загальної юрисдикції. Основні засади судочинства в Україні. Правовий статус суддів. Вимоги до кандидатів на посаду судді України. Порядок призначення суддів. Гарантії незалежності суддів. Органи суддівського самоврядування і кваліфікаційні колегії.

Вища рада юстиції України: порядок формування, склад, основні функції і повноваження.

Правовий статус прокуратури в Україні. Система і структура прокуратури. Функції і повноваження прокуратури. Порядок діяльності органів прокуратури. Акти органів прокуратури.

Конституційний Суд – єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні. Склад та порядок формування Конституційного Суду та його склад. Функції та повноваження Конституційного Суду України. Порядок діяльності Конституційного Суду і процедури розгляду ним справ.

Тема 12. Територіальний устрій України

Поняття територіального устрою держави. Територіальний та державний устрій. Ознаки унітарних та федеративних держав. Різновиди унітарних держав. Конституційне закріплення форми державного устрою України як децентралізованої унітарної держави.

Автономія: поняття та види. Автономія установ і автономія колективів. Територіальна та екстериторіальна автономія колективів. Види та форми територіальної автономії. Адміністративно-територіальна, національна-територіальна і національно-державна автономія. Автономія в Україні. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Загальна характеристика Конституції Автономної Республіки Крим.

Поняття та система адміністративно-територіального устрою України. Види адміністративно-територіальних одиниць.

Тема 13. Конституційні засади місцевого самоврядування

Поняття місцевого самоврядування. Місцеве самоврядування як елемент основ конституційного ладу України. Ознаки місцевого самоврядування. Правова, організаційна і фінансова автономність органів місцевого самоврядування.

Міжнародно-правове регулювання питань місцевого самоврядування. Європейська Хартія про місцеве самоврядування.

Наукові концепції місцевого самоврядування: громадівська теорія, державницька теорія, теорія муніципального дуалізму.

Історія становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні. Магдебургське право. Органи місцевої державної влади в радянський період.

Місцеве самоврядування за Конституцією України 1996 р. Система принципів і органів місцевого самоврядування. Територіальна громада. Порядок формування органів місцевого самоврядування. Сільські, селищні та міські голови: порядок обрання і статус. Сільські, селищні міські, районні, обласні ради. Виконавчі органи сільських, селищних та міських рад. Органи самоорганізації населення.

Територіальна, матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування.

Особливості здійснення місцевого самоврядування в містах Києві та Севастополі.

Функції і повноваження та акти органів місцевого самоврядування. Адміністративний, фінансовий, судовий та ін. контроль (нагляд) за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Гарантії здійснення повноважень і відповідальність місцевого самоврядування.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади: система, порядок формування. Основні завдання та функції міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України. Міністерство внутрішніх справ в системі органів виконавчої влади.

Тема 14. Інші органи виконавчої влади

Система місцевих органів виконавчої влади. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій. Порядок формування, структура, функції та повноваження місцевих державних адміністрацій. Порядок призначення та відповідальність голів місцевих державних адміністрацій. Підстави та порядок припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій.

Правовий статус виконавчої влади в Автономній Республіці Крим.

Конституційні засади взаємовідносин місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування. Правові засади взаємовідносин місцевих державних адміністрацій з підрозділами органів внутрішніх справ на місцях.

Тема 15. Правове становище іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус біженців.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні. Поняття “іноземець” та види іноземців. Правова регламентація режиму іноземців в Україні. Права, свободи і обов’язки іноземців. Депортація іноземців. Екстрадиція іноземців іноземній державі. Біженці.

Поняття статусу «біженець». «Конвенція про статус біженців 1951 року» і «Протокол щодо статусу біженців 1967 року» та Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту».

Тема 16. Конституційно-правовий статус органів влади Автономної Республіки Крим.

Поняття територіального устрою держави. Державний та адміністративно-територіальний устрій України. Фактори, що впливають на територіальний устрій України. Принципи адміністративно-територіального устрою України. Система адміністративно-територіальних одиниць України. Порядок вирішення питань, пов’язаних із територіальним устроєм України. Адміністративно-територіальна реформа в Україні. Особливості конституційно-правового статусу АРК, міст Києва і Севастополя у складі України. Верховна Рада АРК як представницький орган автономії. Порядок формування і структура Верховної Ради АРК. Функції та повноваження Верховної Ради АРК. Конституційно-правовий статус Ради Міністрів Автономної Республіки Крим.

Тема 17. Основи конституційно-правового положення органів системи МВС України.

Система органів Міністерства внутрішніх справ України. Міністерство внутрішніх справ України – центральний орган виконавчої влади. Функції та завдання Міністерства внутрішніх справ України. Міністр внутрішніх справ України: порядок призначення та звільнення з посади, компетенція. Правовий статус Національної поліції України. Принципи діяльності поліції. Повноваження поліції. Контроль та нагляд за діяльністю поліції.

Тема 18. Конституційно-правова відповідальність.

Конституційно-правова відповідальність, як вид соціальної відповідальності. Політико-правовий характер конституційної відповідальності. Види конституційно-правової відповідальності. Конституційний делікт. Об'єкт правопорушення. Суб'єкти конституційно-правової відповідальності. Підстави конституційно-правової відповідальності. Специфічні риси конституційної відповідальності. Форми (санкції) конституційної відповідальності. Значення конституційно-правової відповідальності для захисту Конституції і стабільності конституційного ладу.

5.2. Тематика семінарських занять.

- ТЕМА 1. Конституційне право – провідна галузь національного права.
ТЕМА 2. Конституція України та її розвиток.
ТЕМА 3. Конституційний лад і його закріплення в Конституції України.
ТЕМА 4. Основи правового статусу людини і громадянина. Громадянство України.
ТЕМА 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.
ТЕМА 6. Народне волевиявлення.
ТЕМА 7. Конституційна система органів державної влади
ТЕМА 8. Конституційно-правовий статус Верховної Ради в Україні
ТЕМА 9. Президент України
ТЕМА 10. Кабінет міністрів України.
ТЕМА 11. Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний суд України.
Прокуратура України
ТЕМА 12. Територіальний устрій України
ТЕМА 13. Конституційні засади місцевого самоврядування
ТЕМА 14. Інші органи виконавчої влади
ТЕМА 15. Правове становище іноземців та осіб без громадянства. Правовий статус біженців.
ТЕМА 16. Конституційно-правовий статус органів влади Автономної Республіки Крим.
ТЕМА 17. Основи конституційно-правового положення органів системи МВС України.
ТЕМА 18. Конституційно-правова відповідальність.

5.3. Організація самотійної роботи студентів.

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин		Форми звітності
		д\ф	з\ф	
	Підготовка до аудиторних занять та усіх видів контролю:	30	48	Опорний конспект лекцій, конспект семінарських занять
	- опрацювання лекційного матеріалу;	11	22	
	- підготовка до семінарських занять;	14	18	
	- підготовка до проміжного контролю.	5	8	
	Виконання індивідуальних завдань:	60	86	Індивідуальне науково-дослідне завдання (тези доповідей, наукова стаття). Термінологічний словник Презентація Висновок по фабулі задачі
	- підготовка індивідуального науково-дослідного завдання (тези доповідей, наукова стаття);	20	27	
	- складання термінологічного словника;	10	14	
	- підготовка презентацій;	15	24	
	- вирішення ситуаційних задач.	15	23	
	Разом	90	136	

Тематика доповідей

1. Поняття конституціоналізму та його складові частини.
2. Головні етапи розвитку конституціоналізму та їх загальна характеристика.
3. Американський та європейський конституціоналізм: порівняльна характеристика.
4. Витоки та сучасний стан українського конституціоналізму.
5. Юридична та фактична Конституція.
6. Ліберальна, етатистська та ліберально-етатистська конституції.
7. Головні підходи до визначення сутності конституції та їх порівняльноправовий аналіз.
8. Установча та регулятивна функції конституції та їх особливості.
9. Обмежувальна функція конституції.
10. Ідеологічна (світоглядна) функція конституції.
11. Програмний характер конституції.
12. Головні етапи розвитку конституційного права України.
13. Політичні відносини як предмет конституційного права.
14. Метод конституційного права України та його особливості.
15. Класифікація конституційно-правових норм за різними критеріями та їх загальна характеристика.
16. Види конституційно-правових інститутів та їх загальна характеристика.
17. Конституційно-правові відносини та їх особливості.
18. Специфічні суб'єкти конституційно-правових відносин та їх загальна характеристика.
19. Колективні та індивідуальні суб'єкти конституційно-правових відносин.
20. Український народ як суб'єкт конституційного права України.
21. Специфічні джерела конституційного права України (Декларація про державний суверенітет України, Акт проголошення незалежності України, Конституційний договір).
22. Громадянство України: порядок його набуття і припинення.
23. Становлення та розвиток інституту громадянства.
24. Право на громадянство – одне з основних прав людини.
25. Поняття і принципи громадянства України.
26. Юридичні підстави припинення громадянства України.
27. Сучасні тенденції правового регулювання інституту громадянства.
28. Правові підстави набуття дітьми громадянства України.
29. Громадянство і національність.
30. Соціально-економічні права іноземців та осіб без громадянства в Україні та гарантії їх реалізації.
31. Особливості правового статусу біженців.
32. Проблеми в'їзду в Україну та виїзду з України іноземців та осіб без громадянства.
33. Відповідальність іноземців, осіб без громадянства та біженців за порушення законодавства України.
34. Розвиток українського конституціоналізму.
35. Конституційна реформа 2004 р. і причини її скасування.
36. Складові українського конституціоналізму.
37. Конституція України як головний закон суспільства і держави.
38. Основні тенденції сучасного становлення українського конституціоналізму.
39. Порядок внесення змін до Конституції України.
40. Практика Конституційного Суду України з питань реформування Основного
41. Закону України. 8. Причини прийняття Конституції України 1996 р.
42. Фактори, що впливають на реалізацію Конституції України.
43. Конституційний лад України та його співвідношення з державним ладом.
44. Співвідношення конституційного ладу з його засадами.
45. Базові цінності, які закріплюються в Конституції України.

46. Значення Акта проголошення незалежності України та Декларації про
47. державний суверенітет України для побудови суверенної та незалежної держави.
48. Захист державного суверенітету в Конституції України.
49. Гарантії державного суверенітету України.
50. Міжнародно-правові аспекти засад конституційного ладу України.
51. Україна як нейтральна держава.
52. Позаблоковий статус України – реальність чи міф.
53. Акти міжнародного права України в правовій системі України.
54. Міжнародні договори як частина національного законодавства України.
55. Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки як найважливіша функція держави.
56. Конституційні засади правового порядку в Україні.
57. Заборона створення і функціонування збройних формувань, не передбачених законом, як конституційний принцип.
58. Економічні гарантії державного суверенітету України.
59. Політичні гарантії державного суверенітету України.

Ключові слова для термінологічного словника

Конституційне право України як галузь права, державне право, соціальний зміст конституційного права України, юридичний зміст конституційного права України, функції конституційного права України, предмет правового регулювання, суверенітет народу, потенційний суверенітет, реальний суверенітет, влада, метод правового регулювання, система конституційного права України, принципи конституційного права України, конституційно-правова норма, матеріальні норми, процесуальні норми, регулятивні норми, охоронні норми, імперативні норми, диспозитивні норми, факультативні норми, ситуаційні норми, спеціалізовані норми, дефінітивні норми, загальні норми, норми-принципи, установчі норми, гарантуючі норми, оперативні норми, колізійні норми, конституційно-правовий інститут, загальні інститути, головні інститути, початкові інститути.

6. ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО ЯКОСТІ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

- 6.1. Форми поточного контролю:** семінарські заняття, самостійне завдання.
6.2. Форми проміжного контролю: модульна контрольна робота.
6.3. Форми підсумкового контролю: екзамен.

7. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Під час поточного контролю оцінюються відповіді студента на семінарських заняттях, результати самостійної роботи з науковою літературою та першоджерелами, а також якість виконання студентом індивідуального завдання.

Модульна контрольна робота проводиться в письмовій формі, складається з 5-ти тестових завдань та 3х теоретичних завдань.

Зразок варіанту модульної контрольної роботи:

ВАРІАНТ № 1

1. Захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз – це:

- а) державна безпека;
- б) громадська безпека і порядок;
- в) воєнна безпека;
- г) суспільно-політична безпека;
- д) національна безпека.

2. До суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні відносяться, крім:

- а) Президента України;
- б) Верховної Ради України;
- в) міністерств та інших центральних органів виконавчої влади;
- г) Національного банку України;
- д) військових формувань іноземних держав.

3. До суб'єктів здійснення контролю за реалізацією заходів у сфері національної безпеки не належить:

- а) Президент України;
- б) Верховна Рада України;
- в) Кабінет Міністрів України;
- г) Рада національної безпеки і оборони України;
- д) Конституційний Суд України.

4. В сфері забезпечення національної безпеки відсутній принцип:

- а) пріоритету прав і свобод людини і громадянина;
- б) своєчасності і адекватності заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам;
- в) чіткого розмежування повноважень та взаємодії органів державної влади у забезпеченні національної безпеки;
- г) гласності;
- д) верховенства права.

5. Захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру – це:

- а) державна безпека;
- б) громадська безпека і порядок;
- в) воєнна безпека;
- г) суспільно-політична безпека;
- д) національна безпека.

Завдання №2

1. Поняття конституціоналізму та його складові частини.
2. Головні етапи розвитку конституціоналізму та їх загальна характеристика.
3. Американський та європейський конституціоналізм: порівняльна характеристика.

8. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

8.1. Шкала та схема формування підсумкової оцінки

Переведення підсумкового балу за 100-бальною шкалою оцінювання в підсумкову оцінку за традиційною шкалою

Підсумковий бал	Оцінка за традиційною шкалою	
90-100	зараховано	відмінно
70-89		добре
51-69		задовільно
1-50	не зараховано	незадовільно

Схема розподілу балів (екзамен)

Максимальна кількість балів	40 балів (поточний контроль) – середньозважений бал оцінок за відповіді на	10 балів (проміжний контроль) – за	50 балів (підсумковий контроль) – за

	семінарських заняттях та виконання індивідуальних завдань, який переводиться у 100-бальну шкалу з ваговим коефіцієнтом.0,4	результатами виконання модульної контрольної роботи	результатами відповідей на екзамені
Мінімальний пороговий рівень	20 балів (поточний контроль)	6 балів (проміжний контроль)	25 балів (підсумковий контроль)

8.2. Критерії оцінювання під час аудиторних занять

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу, вільно послуговується науковою термінологією, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
4 бали	Оцінюється робота студента, який достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає, в основному розкриває зміст теоретичних запитань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу, розв'язує задачі стандартним способом, послуговується науковою термінологією. Але при висвітленні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі неістотні неточності та незначні помилки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень, записує основні формули, рівняння, закони. Не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
2 бали	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом у достатньому обсязі, проте фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає окремі питання навчальної дисципліни, не розкриває зміст теоретичних питань і практичних завдань.
1 бал	Оцінюється робота студента, який не в змозі викласти зміст більшості питань теми та курсу, володіє навчальним матеріалом на рівні розпізнавання явищ, допускає істотні помилки, відповідає на запитання, що потребують однослівної відповіді.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

8.3. Критерії оцінювання індивідуальних завдань

Вид	Максимальна кількість балів
Тези доповідей	5
Термінологічний словник	5
Рішення задач	5

Критеріями оцінювання виконання завдань з Конституційного права України є вміння студента правильно відповісти на питання та вміти пояснити теоретичні засади, згідно з якими була задана ситуація.

Оцінювання *тез доповідей* здійснюється із урахуванням актуальності теми дослідження, розкриття цієї теми, надання обґрунтованих аргументів на підтвердження власної думки та відсоткового показника унікальності тексту.

Оцінювання *рішення задач* здійснюється із урахуванням здатності здійснювати узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу та відсутність помилок у вирішенні задач.

Оцінювання *термінологічного словника* здійснюється із врахуванням загального охоплення спектру термінів за темами, що виносяться на вивчення студентами, а також якість засвоєння цих термінів.

Оцінювання *презентації* є її відповідність змісту доповіді студента за матеріалами дослідження та оригінальність візуального представлення.

9. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Технічні засоби для демонстрування презентацій (ноутбук, проектор).

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

10.1. Основна література

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. із змінами // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року // ВВРУ. - 1990. - № 31. - Ст. 429.
3. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 року // ВВР Української РСР. – 1991. - №38. – Ст. 502.
4. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
5. Справа «Білуха проти України» (Заява N 33949/02). Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 09.11.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_272#Text.
6. Стогова О.В. Адміністративно-територіальний устрій в Україні: основні етапи становлення та їхні характеристики. Сучасне суспільство. 2019. Вип. 1. С.221-232.
7. Судоустрій України: підручник / за заг.ред. М.А. Погорецького, О.Г. Яновської. Київ: КНУ. 2014. 344 с.
8. Сурай І.Г. Сутнісні ознаки сучасного парламентаризму. Актуальні проблеми державного управління. 2016. № 1(49). С. 1-5.
9. Суржинський М.І. Громадянство України як конституційно-правовий інститут: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.02 / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2009. 20 с.
10. Тацій В. Актуальні питання розвитку вітчизняного конституціоналізму на сучасному етапі державотворення. Вісник Академії правових наук України. 2008. № 3 (54). С. 40-45.

11. Толкачова І. А. Подвійне громадянство в Україні та країнах СНД: конституційно-правовий аспект. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 60. С. 123-127.
12. Трачук П. А. Принцип поділу публічної влади в Україні у контексті європейської традиції права. Форум права. 2012. №. 1. С. 996-1000.
13. Удовиченко В. П. Адміністративно-територіальний устрій: порядок денний. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2014. Вип. 1. С. 63-68.
14. Фрицький Ю. Система стримувань і противаг як засіб організації та функціонування державної влади в Україні. Юридичний вісник. 2013. №. 4. С. 17-22.
15. Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: Науково-методичний посібник для суддів. Вид. 2-ге. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.
16. Цоклан В. І. Теоретико-методологічні підходи до визначення джерел конституційного права України: історія та сучасність. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2011. Вип. 2. С. 5-15.
17. Шамрай В. Методологічні засади впливу сучасних процесів глобалізації на розвиток конституційного права. Підприємництво, господарство і право. Конституційне право. № 5. 2018. С.176-180.
18. Куцин Я. М. Праксеологія парламентського контролю: порівняльно-аналітичне дослідження: дис. ... канд. юр. наук : 12.00.02. Ужгород, 2018. 261 с.
19. Куцин Я. М. Шляхи вдосконалення нормативно-правового закріплення прав опозиції у сфері здійснення парламентського контролю в Україні: порівняльно-правове дослідження. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 3/1. С. 103-108.

10.2. Додаткова література

1. Шаповалова І. Правовий статус органів місцевого самоврядування у сфері дотримання прав людини. *Public Administration*. 2018. №. 2. С. 37.
2. Шатіло В. А. Президент у механізмі державної влади: деякі питання вітчизняної та зарубіжної теорії і практики. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. №. 11. С. 12–18.
3. Швець Ю.Ю. Шляхи реалізації конституційного права особи на охорону здоров'я: порівняльно-правове дослідження: монографія. 2018. 512 с.
4. Шевчук С. Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза і співвідношення. *Право України*. 2010. №. 3. С. 52-61.
5. Юринець Ю. Л., Загороднюк В.В. Система сучасних джерел конституційного права України. 2019. С. 156-158. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/38720/1/%d0%97%d0%b0%d0%b3%d0%be%d1%80%d0%be%d0%b4%d0%bd%d1%8e%d0%ba.pdf> (дата звернення: 12.08.2020)
6. Юринець Ю. Л., Іванчук Г. М. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17-25 листопада 2018 року. С.31-34. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/37706/1/%d0%86%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d1%87%d1%83%d0%ba.pdf>
7. Юринець Ю. Л., Карпишин Р. М. Характеристика системи джерел конституційного права України. матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17-25 листопада 2018 року. С.35-37. URL: <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/37707/1/%d0%9a%d0%b0%d1%80%d0%bf%d0%b8%d1%88%d0%b8%d0%bd.pdf>

8. Яценко І. Поділ влади як правова фікція (погляди польського вченого Владислава Маліняка). *Юридична Україна*. 2016. №. 5-6. С. 4-8.
9. Карпа М., Кіцак Т. Компетенція посадових осіб місцевого самоврядування: особливості визначення. *Public Administration*. 2018. №. 1. С. 36.
10. Кириченко Ю. Новий Закон про Конституційній Суд України: недоліки та здобутки. *Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти*. 2017. № 7. С. 56–57.
11. Коваленко В. Ф., Товста С. П. Конституційне право та конституційна інженерія в сучасних українських реаліях. *Імідж сучасного педагога*. 2019. №. 3 (186). С. 14-18.